

ÁJTK Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék

NEMZETKÖZI JOG II.

Az egyén nemzetközi jogi helyzete

Dr. Szalai Anikó

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Olvasólecke hossza: 45 perc

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

1. A magánfelek és a nemzetközi jog - általános bevezető
2. Az állampolgárság a nemzetközi jogban
 - 2.1. Az állampolgárság fogalma
 - 2.2. Állampolgárság – alapvető nemzetközi jogi jogforrások
 - 2.3. Az állampolgárságra vonatkozó nemzetközi jogi alapelvek
 - 2.4. Többes állampolgárság
 - 2.5. Az állampolgárság változása
 - 2.6. Hontalanság
3. A honosság a nemzetközi jogban
4. A külföldiek nemzetközi jogi helyzete
 - 4.1. A külföldiek jogi helyzetének általános jellemzői
 - 4.2. A nemzetközi jog szerepe a külföldiek jogi helyzetére vonatkozóan
 - 4.3. Külföldiek bebocsátása
 - 4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről

Tartalomjegyzék

5. A menedékjog

- 5.1. Diplomáciai menedékjog
- 5.2. Területi menedékjog
- 5.3. A menekült fogalma
- 5.4. A menekültjog alapelvei
- 5.5. A menekültstátusz elismerése, megszűnése
- 5.6. Kiegészítő védelem – oltalmazott
- 5.7. Menekültjog Magyarországon
- 5.8. Ideiglenes védelem a magyar jog alapján – a menedékes
- 5.9. Belső menekültek

Tartalomjegyzék

6. Az emberi jogok védelme

- 6.1. Az emberi jogok megjelenése a nemzeti jogban
- 6.2. Az emberi jogok kialakulásának generációi
- 6.3. Az emberi jogok védelmének szintjei
- 6.4. Az emberi jogok univerzális védelme
- 6.5. Az emberi jogok regionális védelme

7. A kisebbségek védelme

- 7.1. A védelem tárgya és alapelvei
- 7.2. A védelem történeti előzményei
- 7.3. Az ENSZ által nyújtott védelem
- 7.4. Az Európa Tanács két egyezménye

1. A magánfelek és a nemzetközi jog - általános bevezető

A magánfelek és a nemzetközi jog

- Természetes személyek
 - Jogi személyek
- } Magánfelek
- Emberi jogok és kisebbségek védelme, állampolgársággal kapcsolatos kérdések
 - Gazdasági társaságok és a nemzetközi kereskedelem és beruházások fejlődése, honosság kérdése

2. Az állampolgárság a nemzetközi jogban

2.1. Az állampolgárság fogalma

- = az egyén és az állam között fennálló, kölcsönösségen alapuló, jogokat és kötelezettségeket tartalmazó jogviszony, amely bizalmi viszonyt, közelséget feltételez az állam és a polgára között
- *Nottebohm*-ügy (Nemzetközi Bíróság, 1955)
- Állampolgárság keletkezése:
 - törvény erejénél fogva (*ius soli*, *ius sanguinis*, tartós letelepedés, családi állapot változása)
 - Honosítással (egyedi közigazgatási aktussal)

2.2. Állampolgárság – alapvető nemzetközi jogi jogforrások

Univerzális	Magyarország	Európa
-----	2002. évi III. tv.	Európai egyezmény az állampolgárságról 1997 – Strasbourg (EE)
NSZ az állampolgársági jog ütközésének egyes eseteiről Hága, 1930 (HE)	-----	Európai egyezmény a többes állampolgárság eseteinek csökkentéséről 1963 - Strasbourg
NSZ a hontalan személyek jogállásáról 1954 – New York	2002. évi II. tv.	-----
NSZ a hontalanság csökkentéséről 1961 – New York	-----	-----
NSZ a férjezett nők állampolgárságáról 1957 – New York	1960. évi 2. tvr.	-----

2.3. Az állampolgárságra vonatkozó nemzetközi jogi alapelvek

- Az állam joga meghatározni a feltételeket Pl. EE/1997 – 1. cikk; HE/1930 – 1. cikk
- Minden személynek joga van valamilyen állampolgársághoz. EE/1997 – 4. cikk a. pont;
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1948 – 15 (1) cikk
- Senki nem fosztható meg állampolgárságától önkényesen. EE/1997 – 4. cikk c. pont
- Diszkrimináció tilalma. EE/1997 – 5. cikk

2.4. Többes állampolgárság

- Problémák: *Mounier-ügy*
- Többes állampolgárságból fakadó problémák
- Többes állampolgárság kiküszöbölése
 - Új szerzésével automatikusan elveszti
 - Többes állampolgárság keletkezésénél választ
 - Lemondás megkönnyítése

2.5. Az állampolgárság változása

- Állampolgárság kérdése államutódlás esetén (nemzetközi jogi opció)
- Lakosságcsere
- Korlátozott rendelkezési szabadság (beleszólás):
 - A személy akaratán kívül ne szerezzon (kivéve pl. születésnél)
 - A személy akaratán kívül ne veszítse el
 - A lemondás lehetősége (korlátokkal)
 - Kérelmezési jog, és a kérelem hátrányos megkülönböztetés nélküli elbírálása

2.6. Hontalanság

over
10
million
stateless people
in the world

- = hontalan az a személy, amely egy állam állampolgárságával sem rendelkezik
- 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról
- 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről
- Kedvezmények illetik meg
- Hontalanság megelőzése és kiküszöbölése:
 - Állampolgárság megadásának kötelezettsége
 - Könnyített állampolgárság-szerzés
 - Állampolgárság elvesztésének korlátozása

Filmajánló:
Terminál (2004)₁₄

3. A honosság a nemzetközi jogban

A honosság

- = jogi kapocs az állam és a jogi személy között
- Kapcsoló elvek:
 - Székhelyelmélet
 - Inkorporációs elmélet
 - Kontroll elv
- Háromszintű szabályozás
 - belső jog (1. 2017. évi XXVIII. tv. a nemzetközi magánjogról)
 - uniós normák szerepe (*Überseering*, *Centros* ügyek)
 - nemzetközi jog - kapcsolóelvek ütközése esetén (*Barcelona Traction* ügy)

4. A külföldiek nemzetközi jogi helyzete

4.1. A külföldiek jogi helyzetének általános jellemzői

- Külföldiek: kettős (többes) joghatóság alatt
- Idegenjog: speciális rendelkezések külföldiekre
 - Idegenrendészet (1. 2007. évi II. törvény)
 - Ingatlanszerzés
 - Adózás
 - Munkavállalás
 - Gazdasági tevékenység folytatása

4.2. A nemzetközi jog szerepe a külföldiek jogi helyzetére vonatkozóan

- Hármasszabályozás:
belső jog – EU/EGT szabályok – nemzetközi jog
- Nemzetközi jog:
 1. Elvek - szokásjog
 2. Szerződéses jog (pl. beruházásvédelem, emberi jogok, vízummentességi megállapodások, kiadatási szerződések, menekültjog, stb.)
 3. Viszonosságra épülő gyakorlat

Pl.: Itv. 61. § (3) Harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény szerinti harmadik országbeli állampolgár részére az illeték-feljegyzési joggal járó perlés kedvezménye csak a Magyar Állam által kötött nemzetközi szerződés vagy viszonosság esetében engedélyezhető. A viszonosság kérdésében az igazságügyért felelős miniszter nyilatkozata irányadó.

4.3. Külföldiek bebocsátása

- Külföldiek beutazása – általános feltételek:
 1. Úti okmány
 2. Vízum (beutazáshoz, és tovább- vagy visszautazáshoz)
 3. Anyagi fedezet
 4. Nem áll kiutasítás, beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt
 5. Nem veszélyezteti az EGT valamely tagállamának nemzet- vagy közbiztonságát, vagy nemzetközi kapcsolatait
- Határátlépés - okmányok
- Tartózkodás

4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről - módjai

- Kiutasítás
- Visszautasítás (kitoloncolás)
- Átadás
- Kiadatás

4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről - kiutasítás

- Belső jog: 2007. évi II. tv. 43.§
- Belső jogi korlát, pl.:

2007. évi II. tv. harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról, 51. § (1)

„A visszairányítás, illetve a kiutasítás nem rendelhető el és nem hajtható végre olyan ország területére, amely az érintett tekintetében nem minősül biztonságos származási vagy biztonságos harmadik országnak, így különösen, ahol a harmadik országbeli állampolgár faji, vallási, nemzeti hovatartozása, egy meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása vagy politikai véleménye miatt üldöztetés veszélyének lenne kitéve, továbbá olyan állam területére vagy olyan terület határára sem, ahol nyomós oknál fogva tartani lehet attól, hogy a visszairányított, illetve a kiutasított harmadik országbeli állampolgár az Alaptörvény XIV. cikk (2) bekezdésében meghatározott magatartásnak lenne kitéve (non-refoulement).”

4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről - kiutasítás

- A kiutasítás nemzetközi jogi korlátai:
 - A joggal való visszaélés tilalma (*Bozano* ügy)
 - Korlátok menekültek, hontalanok esetében
 - Saját állampolgár kiutasításának tilalma
 - Kollektív kiutasítás tilalma (a kiutasítás egyéni okai)
 - Emberi jogok extraterritoriális hatása (*Soering* ügy)

4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről - visszautasítás

- Visszafogadási (tolonc) egyezmények
- Pl. 1999. évi LXXVIII. törvény a
Magyarország és Németország között,
személyeknek az államhatáron történő
átadásáról-átvételéről szóló, Budapesten, 1997.
december 1-jén aláírt egyezmény
kihirdetéséről

4.4. Külföldiek elküldése az állam területéről – átadás és kiadatás

- Átadás – uniós jog alapján, lásd az európai elfogatóparancsot
- Kiadatás:
 - jogforrások
 - A kiadatási bűncselekmények köre
 - A kiadatás akadályai
 - Kiadatás – a specialitás szabálya

Filmajánló:
**Roman Polanski: Körözött
és kívánatos (2008)**

5. A menedékjog

5.1. Diplomáciai menedékjog

- = menedék nyújtása a nagykövetségen olyan, nem köztörvényes bűncselekménnyel vádolt személynek, akinek az életét közvetlen veszély fenyegeti
- Nem általános szokásjog, de regionálisan létezhet
- *Haya de la Torre* ügy - Nemzetközi Bíróság (1950-1951)
- Napjainkban pl.: Julian Assange és a Wikileaks-ügy

Filmajánló:
A WikiLeaks-botrány
(2013)

5.2. Területi menedékjog

- A menekültek védelmének keretei:
 - Nemzetközi jog: 1951. évi genfi egyezmény a menekültekről
 - Európai uniós jog
 - Nemzeti jog
- ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR)
 - menekültként ismer el
 - figyeli az államok menekültrendszerait
 - képzéseket szervez
 - ország-információkat nyújt
 - orvosi, jogi, pszichológiai programokat finanszíroz
 - nemzeti szabályozásokra javaslatokat tesz
 - együttműködik NGO-kkal

5.3. A menekült fogalma

Az 1951. évi genfi egyezmény alapján:

„Aki ... **faji**, **vallási** okok, **nemzeti** hovatartozása, illetve meghatározott **társadalmi csoporthoz való tartozása**, avagy **politikai meggyőződése** miatti **üldözéstől való megalapozott félelme miatt** az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezve és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni.”

Kivéve: nemzetközi bűncselekményt elkövetők; súlyos, nem politikai bűncselekményt elkövetők; az ENSZ céljaiba ütköző cselekményt elkövető

5.4. A menekültjog alapelvei

- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- A család egységének elve
- Az üldözéssel vagy egyéb súlyos sérelemmel fenyegető országba való visszafordítás vagy visszaküldés tilalma (*non-refoulement* elve)

Filmajánló:
Tűz a tengeren (2016)

5.5. A menekültstátusz elismerése, megszűnése

- Eljárás: a belső jog szabályozza, nem a nemzetközi jog
- A menekültként elismert személy jogai:
 - Nemzeti bánásmód: alapfokú oktatás, vallásszabadság, jegyrendszer
 - Legnagyobb kedvezményes bánásmód: gyülekezési jog, munkavállalás
 - A külföldiekre általában vonatkozó bánásmód: minden más területen
- A státusz megszűnése: már nem fenyegeti veszély vagy másfajta jogi státuszt szerez (pl.: állampolgárságot)

5.6. Kiegészítő védelem - oltalmazott

- Európai uniós jog alapján
 - Akit halálbüntetés fenyeget
 - Akit visszaküldése esetén kínzás, kegyetlen, embertelen bánásmódban részesítenének
 - Akinek élete vagy testi épsége nemzetközi vagy belső fegyveres konfliktus során alkalmazott megkülönböztetés nélküli erőszak miatt súlyosan fenyegetett
- A magyar jogi elnevezése: oltalmazott

5.7. Menekültjog Magyarországon

- 1989: a menekültek védelme alkotmányos szinten (Alkotmány 65. §) és a genfi egyezmény kihirdetése (1989. évi 15. tvr.)
- 1997: a területi korlátozás feloldása, új menekülttörvény
- 2000: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) felállítása
- 2004: EU-csatlakozás, új szabályozási szint
- 2007: Új menekülttörvény – EU szabályozással összhangban
- Belső, alapvető jogforrások:
 - Alaptörvény XIV. cikk (3) bekezdés
 - 2007. évi LXXX. tv. a menedékjogról
 - 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet - a törvény végrehajtásáról

5.8. Ideiglenes védelem a magyar jog alapján – a menedékes

2007. évi LXXX. törvény, 19. §

Magyarország menedékesként ideiglenes védelemben részesíti azt a külföldit, aki Magyarország területére tömegesen menekülők olyan csoportjába tartozik, amelyet

- a) az Európai Unió Tanácsa - a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről szóló, 2001. július 20-i, 2001/55/EK tanácsi irányelvben (a továbbiakban: 2001/55/EK irányelv) meghatározott eljárás szerint - ideiglenes védelemre jogosultként elismert, vagy
- b) a Kormány ideiglenes védelemre jogosultként ismert el, mivel a csoportba tartozó személyek hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetve az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése - így különösen kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód - miatt elmenekülni kényszerültek.

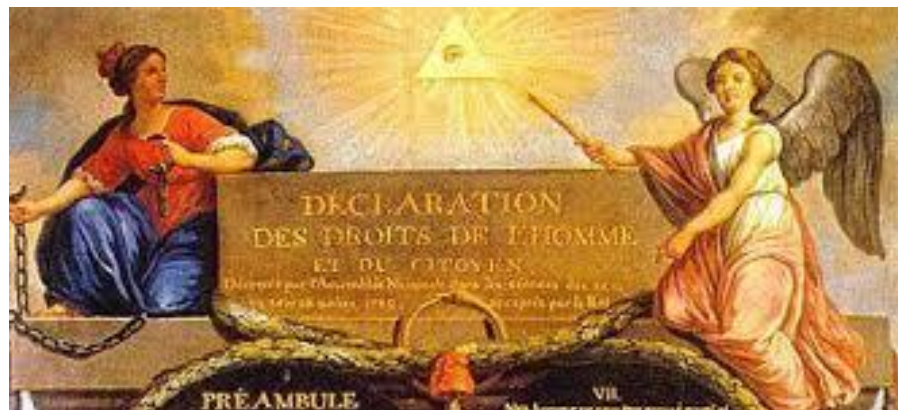
5.9. Belső menekültek

- = személyek, akik menekülésre vagy az otthonuk elhagyására kényszerültek, különösen fegyveres összeütközés, általánossá vált erőszak, az emberi jogok megsértése, természeti vagy ember által okozott katasztrófák következtében, vagy azért, hogy ennek hatásait elkerüljék, de nem lépték át a nemzetközileg elismert államhatárt
- Nemzetközi szokásjog, soft law szabályok

6. Az emberi jogok védelme

6.1. Az emberi jogok megjelenése a nemzeti jogban

- 1776. Virginiai Nyilatkozat (USA)
- 1776. Függetlenségi Nyilatkozat (USA)
- 1787/1789. Alkotmány (USA)
- 1789. Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (Franciaország)

6.2. Az emberi jogok kialakulásának generációi

- Első generációs jogok
 - Politikai és polgári jogok
 - államokat csak tűrési kötelezettség terheli
 - pl.: véleménynyilvánítás szabadsága
- Második generációs jogok
 - Gazdasági, szociális és kulturális jogok
 - XX. sz. közepe
 - pozitív tevést követel a megvalósítás, de függ az ország anyagi helyzetétől
 - pl.: munkabérhez való jog
- Harmadik generációs jogok
 - szolidaritási jogok
 - csak az államok összefogásával valósítható meg.
 - pl.: egészséges környezethez való jog.

6.3. Az emberi jogok védelmének szintjei

- Univerzális emberi jogok
 - Általános és speciális egyezmények
 - ENSZ jogfejlesztő tevékenysége
 - ENSZ Emberi Jogi Bizottság, emberi jogi főbiztos
- Regionális emberi jogok
 - Elsőként Európában
 - Majd Dél- és Közép-Amerika, Afrika, arab területek
- (Nemzeti szintű védelem – lásd alkotmányjog)

6.4. Az emberi jogok univerzális védelme – általános egyezmények 1-2/3.

- 1948. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
 - ENSZ közgyűlési határozat, nem kötelező, de szokásjoggá vált
- 1966. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
 - Első generációs jogok
 - Ellenőrző szerv:
Emberi Jogok Bizottsága (Genf)

6.4. Az emberi jogok univerzális védelme – általános egyezmények 3/3.

- 1966. Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
 - Második generációs jogok
 - Ellenőrző szerv: ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa

6.4. Az emberi jogok univerzális védelme – speciális egyezmények 1-2/5.

- 1965. A faji megkülönböztetés tilalmáról szóló egy.
 - Ellenőrző szerv: Faji Megkülönböztetés elleni Bizottság (szakértői bizottság)
 - fakultatív jegyzőkönyv: magánfél is lehet panaszos fél a Bizottság előtt
- 1979. A nőkkel szembeni megkülönböztetés tilalmáról szóló egyezmény
 - Ellenőrző szerv: A Nőkkel szembeni Megkülönböztetés Elleni Bizottság (szakértői bizottság)
 - fakultatív jegyzőkönyv: magánfél is lehet panaszos fél a Bizottság előtt

6.4. Az emberi jogok univerzális védelme – speciális egyezmények 3-4/5.

- 1984. A kínzás, kegyetlen, embertelen bánásmód elleni egyezmény
 - Ellenőrző szerv: Kínzás elleni Bizottság (szakértői bizottság)
 - fakultatív jegyzőkönyv: magánfél is lehet panaszos fél a Bizottság előtt
- 1989. A gyermekek jogairól szóló egyezmény
 - Ellenőrző szerv: Gyermekjogi Bizottság (szakértői bizottság)
 - fakultatív jegyzőkönyv: magánfél is lehet panaszos fél a Bizottság előtt

6.4. Az emberi jogok univerzális védelme – speciális egyezmények 5/5.

- 2006. Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény
 - Ellenőrző szerv:
Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (szakértői bizottság)
 - fakultatív jegyzőkönyv:
magánfél is lehet panaszos fél a Bizottság előtt

6.5. Az emberi jogok regionális védelme – Európa

- 1950. Emberi Jogok Európai Egyezménye
 - Európa Tanács keretében
 - Jogok széles köre az egyezményben és a hozzá tartozó 16 kiegészítő jegyzőkönyvben (ebből hatályban 15)
 - Ellenőrzés: Emberi Jogok Európai Bírósága

6.5. Az emberi jogok regionális védelme – Európa

- 1961. Európai Szociális Charta
 - Európa Tanács keretében
 - Szociális jogok
- 1987. Kínzás elleni európai egyezmény
 - Európa Tanács keretében
 - Ezen kívül még számos speciális egyezmény az ET keretében
- 2000. Alapjogi Charta
 - Európai Unió keretében

6.5. Az emberi jogok regionális védelme – más földrészek

- 1969. Emberi Jogok Amerika-közi Egyezménye
 - Közép- és Dél-Amerika
 - Az európaihoz hasonló
 - Ellenőrző szerve: bíróság
- 1981. Emberek és népek jogainak afrikai chartája
 - 1998 óta bíróság is van, mint ellenőrző szerv
 - Gyenge védelmi szint
- 1990. Emberi Jogok Iszlám Nyilatkozata
- 1990. Emberi Jogok Arab Chartája

Filmajánló:
Hotel Ruanda
(2004)

7. A kisebbségek védelme

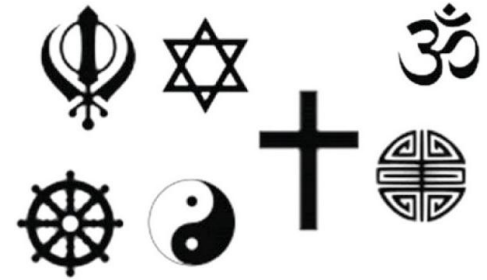
7.1. A védelem tárgya és alapelvei

- Egyén és/vagy közösség védelme?
- Az egyenlőség biztosítása már védelem?
- Mi az identitás?
- Külön jogok vagy az emberi jogok része?

7.2. A védelem történeti előzményei

- 1648 – vallásszabadság

- 1919 – Nemzetek Szövetsége és Párizs környéki békeszerződések – összetett védelmi rendszer:
 - A békeszerződésben
 - Kétoldalú kisebbségvédelmi szerződések
 - Egyoldalú kisebbségvédelmi nyilatkozatok

7.3. Az ENSZ által nyújtott védelem

- 1945 – 1966: nem kell külön védelem
- 1966: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikke

„Olyan államokban, ahol **nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek** élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy **csoportjuk más tagjaival együttesen** saját **kultúrájuk** legyen, hogy saját **vallásukat** vallják és gyakorolják, vagy hogy saját **nyelvüket** használják.”

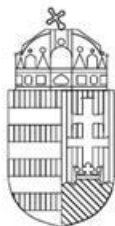
7.4. Az Európa Tanács két egyezménye

- 1992 – Regionális és kisebbségi nyelvek európai chartája
- 1995 – Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről
- Plusz: Emberi Jogok Európai Egyezménye
 - 8. cikke – vallásszabadság
 - 14. cikke – megkülönböztetés tilalma

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE